

УДК 347.73

РОССІХІНА Г.В.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІЗНАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

У статті проаналізовані норми чинного фінансового і податкового законодавства, виявлені та проаналізовані особливості методологічних засобів пізнання застосування фінансово-правових норм.

Ключові слова: фінансово-правові норми, їх особливості, застосування норм фінансового права, методологічне пізнання, методи наукового пошуку.

В статье проанализированы нормы действующего финансового и налогового законодательства, выявлены и проанализированы особенности методологических средств познания применения финансово-правовых норм.

Ключевые слова: финансово-правовые нормы, их особенности, применение норм финансового права, методологическое познание, методы научного поиска.

In the article the existing financial rules and tax laws discovered and analyzed the features of methodological tools use knowledge of financial law.

Key words: financial and legal norms, their characteristics, application of finance, methodological knowledge, methods of scientific research.

Вступ. Загальновідомо, що на сучасному етапі розвитку держави економічні, політичні, суспільні процеси потребують стабільного і якісного правового регулювання; результативність їх залежить від багатьох факторів, насамперед від послідовності, якості реалізації правових норм, форм і методів, процесу функціонування органів державної влади і органів місцевого самоврядування. В умовах сьогодення дуже важливо усвідомлювати роль фінансово-правових норм як інструментарію регулювання сучасних суспільних відносин у сфері фінансової діяльності держави. Дослідження фінансово-правової норми має велике значення для подальшого вдосконалення фінансового законодавства. Виявлення особливостей цієї норми дає змогу своєчасно враховувати зміни, що відбуваються у фінансових правовідносинах.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення особливостей методологічних засобів пізнання застосування норм фінансового права.

Результати дослідження. Варто відзначити, що в механізмі фінансово-правового регулювання особливе місце займають саме фінансово-правові норми. Вони вносять упорядкованість у відносини, що регулюють, здійснюють нормування суспільних відносин. Л.М. Касьяненко звертає увагу на те, що основою механізму правового регулювання є норма права. На його думку, механізм фінансово-правового регулювання охоплює такі стадії, як розробка і прийняття норм фінансового права, що регламентують певну поведінку учасників фінансово-правового процесу; виникнення, зміна і припинення фінансових правовідносин; реалізація суб'єктивних прав і юридичних обов'язків і втілення їх у конкретній, фактичній поведінці учасників фінансових правовідносин [6, с. 5].

На сучасному етапі розвитку держави, на жаль, створилася досить складна соціально-політична ситуація, а наявність назрілих проблем диктує потребу їх правового регулювання і вирішення, негайних і результативних дій. Ідея теоретичних спорів про методи дослідження, принципи і перетворення фінансово-правового середовища, на перший погляд, здаються неважливими. Однак успіх дій суб'єктів владної діяльності у вирішенні практичних завдань залежить саме від ступеню і наявності розробленості методологічних передумов. Саме від критичного переосмислення багатьох стереотипів у юридичній науці і юридичній практиці більшою мірою залежить і застосування норм фінансового права. С.С. Алексєєв справедливо підкреслює, що теоретичні положення, які мають загальне методологічне значення, виводять дослідника на вихідні позиції у вирішенні цих питань, дають змогу випрацювати ці рішення на базі строгих світоглядних, філософських начал. Метод відіграє ключову роль – роль компаса, який дає можливість орієнтуватися у фактах дійсності, визначати загальну стратегію дослідження [1, с. 15]. З приводу цього дуже важливим є питання щодо певного матеріалу, з якого

© РОССІХІНА Г.В. – доктор юридичних наук, професор юридичного факультету (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

особа створює відповідний образ, що передує застосуванню норми фінансового права. Виходячи з вищевказаного, має сенс зосередити увагу саме на наукових пізнаннях про об'єкт фінансово-правового регулювання, уяву про можливості і характер процесу правозастосування.

Різноманітні інтерпретації у розумінні і поясненні явищ соціальної і правової дійсності, низький рівень ефективності правового регулювання можна пояснити невідповідністю методології тлумачення, що застосовується, і вирішення соціальних проблем їхнього змісту. При цьому остання є багатшою, глибокою, різноманітнішою, ніж ті пізнавальні методики і засоби, що використовуються. Все це справило свій вплив саме на розвиток засобів пізнання діяльності щодо застосування норм фінансового права. Як справедливо підкреслює Д.А. Керимов, під методологією треба розуміти концептуальну єдність низки компонентів. Вона не є локальною дисципліною, яка існує ізольовано від усього комплексу наук, але внутрішньо іманентна всій науці загалом і кожній її окремій галузі. Саме в силу універсальності методологія є загальним науковим керівництвом до дії, що створює базис всієї системи знань, пізнавальної стержень будь-якої галузі науки [8, с. 95]. Таким чином, як підкреслює автор, методологія поділяється на дві органічні, між собою пов'язані частини – загальну методологію і методологію галузевих наук, у тому числі і правову методологію, яка розробляється головним чином філософією права [8, с. 95]. Д. Стеченко та О. Чмир підкреслюють, що термін «методологія» у вузькому значенні являє собою сукупність принципів, методів, прийомів та процедур дослідження, що застосовуються у тій чи іншій спеціальній галузі знань (конкретна наукова методологія), а в широкому – є засобом усвідомлення будови науки і методів її роботи [15, с. 25]. На думку М. Кельмана, методологія є вченням про структуру, методи, логічну організацію, засоби і форми діяльності дослідника у процесі пізнання ним досліджуваних явищ [7, с. 44].

Згідно з концепцією про багаторівневий характер методології наукового дослідження, яка сформульована В.Л. Лекторським, остання має чотири рівнях, такі як філософська методологія, загальнонаукові принципи і форми дослідження, конкретно-наукова методологія і техніка дослідження. У свою чергу Д.А. Керимов підкреслює, що характер методології права, яка на підставі загальної методології пропонує систему методів дослідження правових об'єктів (вчення про ці методи), узагальнює теоретичні положення, що мають ґносеологічне значення, а також містить у собі світорозуміння, світогляд дослідника. Методологія права, таким чином, не має будь-яких принципових відмінностей від загальної наукової методології, але, ставлячи її різновид, має свою специфіку, яка визначається особливостями об'єкта, функцією і метою пізнання [8, с. 96]. Саме тому є сенс розібратися з місцем і роллю методики, а також техніки у пізнавальному процесі. Наприклад, С. Лебедєв підкреслює, що методологічне знання виражається у таких формах, як методологічні концепції, окремі методи та принципи, що безпосередньо входять до складу структури конкретно-наукових теорій [11, с. 87]. На думку Т. Радько, методологія правознавства містить загальнофілософський метод, загальнонаукові та приватно-правові методи [14, с. 32].

У розвитку науки будь-який етап пов'язаний з подальшим зростанням значення методологічного порядку. Деякі автори вказують на певні недоліки методологічного підходу до розуміння предмета фінансового права. Так, О.І. Худяков звертає увагу, на те що, по-перше, в предмет фінансового права входять і ті фінансово-економічні відносини, які регулюються договірним методом і вважаються на сучасному етапі відносинами цивільного права. По-друге, предметом цієї галузі є відносини, пов'язані лише з тими фондами, які мають державну форму власності, по-третє, із визначення виключаються відносини, що виникають у процесі використання грошових фондів [17, с. 99–100]. Досить помітними є ознаки методологічної еволюції дослідження окремих інститутів і всього фінансового права. Наприклад, Д.В. Вінницький вважає, що фінансове право, маючи ознаки комплексного утворення, є водночас надгалузевою системою, що покликана забезпечити ефективну взаємодію і координацію самостійних основних галузей права (податкового і бюджетного), які ним охоплюються, і такого інституту, як правове регулювання основ грошового обігу (емісійне право) [3, с. 85–86].

Зміст фінансово-правового регулювання передбачає упорядкування однорідних суспільних відносин, які охоплюють формування, розподіл та використання публічних коштів і контроль за цим; охорону прав та інтересів всіх учасників фінансово-правових відносин, а також стимулювання розвитку суспільних відносин, в яких заінтересовані всі учасники та які найбільш повно відображають ефективний та раціональний розвиток цієї сфери суспільних відносин. Характер правових вимог у нормативно-правових актах дає змогу виділити чотири основні форми реалізації норм фінансового права – дотримання, використання, виконання і застосування. Саме тому повне використання проблеми реалізації норм фінансового права повинно мати методологічну підставу в рамках теорії правозастосування:

- ретельні і прискіпливі фундаментальні і прикладні міждисциплінарні дослідження широкого кола проблем, які спрямовані до осмислення нових змістовних характеристик переліку форм застосування фінансово-правових норм;
- використання методів, які дають змогу відображати практичні аспекти фінансово-правового регулювання;

– зрозумілість того, що ступінь складності соціально-правової реальності потребує сумісництва дослідницьких парадигм. Саме тому має сенс проаналізувати загальні методологічні начала пізнання застосування норм фінансового права і на підставі цього апробувати загальнонаукові, філософські і спеціально-юридичні засоби пізнання різних форм застосування норм фінансового права.

Багато вчених вважають, що метод являє собою засіб вивчення реальної дійсності й отримання про неї знань. Як окремі методи, так і методологія загалом визначаються предметом самої науки. Це – об'єктивний фактор. Однак важливу роль відіграють і суб'єктивні фактори. Вони полягають у можливості дослідника за своїм вибором використовувати методи дослідження предмету. Необхідною умовою пізнання досліджуваного явища, гарантом його успішного застосування є саме метод, багатоманітність його прийомів і засобів. Вчені-юристи досить неоднозначно розуміють глибокий і суперечливий процес пізнання, який потребує проведення різних дослідницьких процедур, що здійснюються із застосуванням певних прийомів наукового пізнання. Наприклад, Р. Лукич вказує, що методи правових наук протягом століть суттєвим чином не змінювались. Основний та найстародавніший метод юридичних наук – догматичний – залишався майже тим самим, яким він був за стародавніх часів. Це призводило до того, що вчені, які займалися правознавством, нехтували вивченням методів, які використовувалися ними, і методологія правових наук розвитку не одержувала. На думку автора, все це приводило до того, що методи весь час залишались в основному незмінними та приносили відносно однакові результати протягом всього часу розвитку правових наук. Була вироблена природна звичка покладатися на них, їхня ефективність не досліджувалася. Методологічні питання розроблялись несистематично. У подальшому автор підкреслює, що в предмет методології права входять як методи пізнання права, так і методи його практичного використання. А.В. Шабалін визначає методологію права як єдину науку про методи, засоби пізнання закономірностей права і її використання у практичній діяльності [18]. Б. Кістяківський підкреслює, що з метою методологічно правильного формування юриспруденції остання повинна орієнтуватися на філософію, яка у сукупності з іншими науками має розвивати цілісне наукове пізнання [9, с. 344].

З нашого погляду, на емпіричній стадії наукового пізнання застосування норм фінансового права може використовуватися і використовується у правозастосовній діяльності досить істотна частина таких прийомів і засобів. Різновид дослідницьких прийомів і засобів, вибір яких залежить від цілей юридичного дослідження, зумовлює такий тісний зв'язок. До них можна віднести методи узагальнення результатів бюджетно-податкової практики, а також методи тлумачення права. Треба відзначити, що в цьому разі діяльність відповідних суб'єктів складається із пізнавальних актів, які спрямовані на виявлення змісту чинних норм фінансового права, фактичних обставин справи, юридичну оцінку конкретних фактів і подій, підготовку індивідуальних актів застосування норм фінансового права або фінансово-правових приписів. За допомогою спеціальних прийомів для досягнення практичних цілей здійснюються ці акти. Так, детальне регулювання пізнавальних процедур у процесі реалізації дозволів, заборон і засобів їх застосування міститься у спеціально розроблених методологічних інструкціях і рекомендаціях.

При цьому евристичну цінність має правове освоєння дійсності суб'єктом правореалізації. У практичній реалізації норм фінансового права суб'єкт отримує результат незалежно від форми, який необхідно вважати соціально-правовим досвідом, а не знанням. Для юридичної практики, як справедливо зазначає В.М. Карташов, можна виділити особистий досвід, який виражається у певних знаннях, навичках, уміннях, звичках, майстерності тощо, накопичених суб'єктом у процесі вивчення, спілкування і діяльності. Автор підкреслює, що, будучи частиною правосвідомості, підсвідомості і правової культури, особистий досвід накладає відбиток на характер і стиль діяльності суб'єктів, виконання ними засобів і прийомів, рішення, що виносяться. Автор виділяє об'єктивований зовні правовий досвід, який формується у процесі вирішення конкретних соціально-правових ситуацій, систематизації і узагальнення матеріалів практики тощо і знаходить вираження в різноманітних юридичних актах-документах [5]. М.М. Марченко підкреслює, що аксіомою є те, що вивчення різних сторін держави і права на теоретичному рівні і розробка їх концепцій не можуть успішно вестись без накопичення відповідного матеріалу і його первісної обробки на емпіричному рівні, без ретельного аналізу і синтезу емпіричних знань, без глибокого вивчення і узагальнення відносин між ними [16, с. 25].

У процесі руху до нових теоретичних знань закономірності фінансового права, його категорії і поняття досить часто використовуються у процесі описування і пояснення явищ, що досліджуються. Все це відбувається тому, що за допомогою них викладаються результати теоретичного пізнання, сприймаються знання, які накопичені попередниками, здійснюється опис правових явищ, що спостерігаються. Іноді виникає питання, чи створюють вони самостійний метод. Так, В.С. Нерсесянц підкреслює, що юридичний метод пізнавально опановує об'єктивною дійсністю (світом об'єктів) і в процесі конкретизації єдиного поняття права з урахуванням особливостей об'єктів (тобто в процесі об'єктної конкретизації предмета юридичної науки) формує систему конкретизованих юридичних понять, визначень, зв'язків, взаємодій і відносин – словом, систему юридичного знання, світ права, юридичну дійсність.

У свою чергу А.М. Васильєв справедливо підкреслює, що всі правові поняття і категорії, завдяки тому, що в них підсумовані змістовні, предметні знання про правові явища, є сходинками пізнання, опорними пунктами, через які правова наука рухається до нових результатів у пізнанні. Категорії і поняття, які виникають у відповідних областях, змістовно пристосовуються як до принципів фінансового права, так і до податково-бюджетної політики. Тим самим вони включаються до системи юридичних понять і набувають обсягу, відмінного від свого прототипу. Як приклад наведемо такі поняття, як «колізія», «прецедент» тощо, які зазнають певної адаптації і не входять до юридичного обороту механічно. Фінансово-правові категорії і поняття самі по собі не спроможні до саморозвитку поза і незалежно від свідомості особи. Юридичне пізнання, на думку С.С. Алексєєва, не ставить своєю метою в'яснення закономірностей цих явищ, соціально-політичної, економічної сутності, воно не є стихійно-випадковим (побутовим), а має спрямований характер, націлено на вивчення фактів, обставин у зв'язку із практичними завданнями – застосуванням юридичних норм. Таким чином, юридичне пізнання має локальний предмет і порівняно обмежені завдання. Крім того, цей вид пізнання (перш за все судове) характеризується особовими засобами, прийомами, формами встановлення фактів, які тією чи іншою мірою отримують регламентацію в законодавстві [1, с. 15–17].

Варто справедливо зазначити, що в застосуванні норм фінансового права мають місце також суб'єктивне і об'єктивне начала. Так, суб'єктивний момент пов'язаний з якістю професійної правосвідомості, рівнем правової культури, тобто з особистими характеристиками правозастосовника. Модельну персоналізацію цих якостей дозволяє саме використання методу моделювання. Але треба зазначити, що буде досить складно визначити, який мінімальний рівень цих якостей для працівника органів Державної фіскальної служби, Рахункової палати, Державної казначейської служби, звичайного громадянина тощо. До того ж виконання і застосування норм фінансового права нерідко передбачає взаємодію різних суб'єктів (посадових осіб і різних служб). Об'єктивний момент складається із юридично значимих дій, таких як встановлення складу юридичного факту, знаходження відповідної норми і відповідність фактичної поведінки приписам цієї норми тощо.

Так, О. Мережко, характеризує герменевтику як один із найбільш продуктивних методів пізнання, що посідає особливе місце у методології права, визначає її у найширшому розумінні як науку про тлумачення та застосування норм права, що бере свій початок від філософської герменевтики. Також автор підкреслює, що «юридична герменевтика» визначається як унікальна універсальна методологія галузі юриспруденції [12]. Пізнавальна процедура герменевтичного методу, яка полягає в досягненні ясності використовуваних термінів, їх точному визначенні і встановленні тотожності смислів, розглядається в ракурсі переважно формально-відображених норм фінансового права. Процес постійного розширення і ускладнення за рахунок насичення правового і соціального змісту є фактично процесом розвитку інституту застосування норм фінансового права. Використання різного обсягу і характеру пізнавальних засобів, що відбувається у процесі ускладнення форм застосування норм права, дає можливість побачити комбінування елементів окремих методів, які властиві тільки юридичним наукам (наприклад, теорії права, кримінальному, адміністративному, фінансовому праву у поясненні відмінностей між податковим злочином і податковим правопорушенням). За допомогою цього шляху залучаються нові методологічні засоби, освоюються нові парадигми тощо.

Загальновідомо, що синергетика є наукою про самоорганізацію в складних системах, орієнтована на пошук універсальних законів еволюції, конструюванні контролю. У зв'язку з великою кількістю нормативно-правових актів у сфері контрольної діяльності, закріпленням у них різнорідних громадських інтересів є досить актуальною синергетична методологія. Безумовно, однією зі специфічних особливостей зазначених норм можна вважати їхню нестабільність. Остання пояснюється тим, що суспільні відносини у сфері фінансової діяльності підлягають впливу цілої низки економічних, політичних, соціальних факторів, а не тільки правових норм. З цього приводу О.О. Дмитрик слушно зауважує, що зміни, які коригували норми чинного Податкового кодексу, з червня по грудень 2011 р. були внесені понад десятком законів, прийнятих або з метою уникнення негативного зовнішнього впливу, або для забезпечення нормальної діяльності у сфері оподаткування [4, 88–89]. Саме використання принципів синергетики дає можливість виявити тенденції еволюції системи фінансово-правового регулювання, нового ведення процесу правозастосування. Саме розуміння упорядкованості як результату складної взаємодії різноспрямованих тенденцій буття можливе завдяки синергетичним уявленням.

Якщо в прямому сенсі розуміти тези про використання методів інших наук в юридичній науці, то можуть виникнути певні труднощі в його методологічній інтерпретації. Загальновідомо, що однією з принципів установок є розгляд науки у нерозривному зв'язку її предмета і метода. Так, В. С. Нерсесянц підкреслює, що в пізнавально-концентрованому вигляді властивості науково-юридичного цілого подані в понятті права, яке первісно визначає предмет і метод юридичного пізнання і яке в теоретично розгорнутій, структурно і функціонально конкретизованій і організованій формі представлено у всій юридичній науці як єдиний і цілісний системі юридичного знання. Тобто можна сказати, що метод однієї науки є непереносним у рамки предмета іншої науки. У цій ситуації можливо говорити про залучення категоріального апарату інших наук саме до юридичної науки. Якщо

за основу брати вказану концепцію, то це будуть пізнавальні засоби філософських наук, а вже потім загальнонаукові засоби пізнання та спеціальні юридичні засоби.

Деякі автори наголошують, що в будь-якій послідовній філософсько-правовій теорії її предмет (певне знання про об'єкт) методологічно досить осмислений, а метод (засіб, форма пізнання, розуміння, пояснення об'єкта) – предметно виражений. Саме тому така теорія має методологічне значення, має функцію методів пізнання і виконує цю роль або безпосередньо, або опосередковано (як складовий елемент філософсько-правової теорії). В силу їх більшої пізнавальної цінності і величезного евристичного потенціалу методи (методологічні компоненти) деяких глибоких і оригінальних філософсько-правових теорій набувають у подальшому як би самостійного (незалежно від предмета відповідних теорій) існування та універсального (загальнофілософського, загальнонаукового, загально-теоретичного) методологічного значення. Н.Н. Тарасов підкреслює, що філософські засоби являють собою систему загальних принципів пізнання або категоріальний стрій юриспруденції. Саме ними фіксується система принципів юридичної науки і формуються можливі методологічні нормативи, які виражаються в універсальних категоріях. Для фінансового права такими можуть бути категоріальні зв'язки типу «структура і елементи», «зміст та форма» тощо.

Д.А. Керимов справедливо наголошує, що предмет філософії права визначає її призначення – виконання методологічної функції у всіх науках, що вивчають право, і насамперед у методологічному обслуговуванні галузевих юридичних наук. Виконання цієї функції передбачає подальше уточнення понять самої методології, співвідношення і взаємодію загальнонаукової методології і методології права [8, с. 92]. Саме тому застосування норм права як змістовний елемент загальної теорії права досліджується в рамках її ж методологічних засобів. Загальновідомо, що загальнонаукові засоби є рівнем форм, принципів і процедур дослідження, які використовуються в більшості наук. До них можна віднести аксіологічний і математичний підходи, методи соціології і психології, різного роду логіки (формальна, діалектична) тощо.

Прийоми, процедури і засоби, які властиві тільки для юриспруденції, фактично являють собою спеціальні юридичні засоби пізнання. У юридичній літературі на цьому рівні, як правило, виділяють метод порівняльного правознавства, спеціально-юридичний метод. Деякі автори наголошують на розширенні розуміння методології правових явищ і зведення її до чотирьох компонентів. Саме в умовах розв'язку методологічного плюралізму цей підхід видається найбільш доцільним та обґрунтованим. Також виділяють такі групи методів, як загальнофілософський (застосовується вченими в усіх науках, на кожній стадії дослідження), загальнонаукові методи пізнання (розкривають загально філософський метод), спеціальні методи (розроблені конкретними науками і застосовуються у юриспруденції), власні методи правознавства (використовуються на стадії пізнання юридичної практики). Цей рівень фактично виражає ступінь нормативної організованості пізнавального процесу. Як вже було вказано раніше, предмет фінансового права є досить складним. Наприклад, виділення податкового процедурного права як крупної підгалузі податкового права сприяє здійсненню загальнорегулятивної динамічної і охоронної функції податкового права, що визначає її тісніші взаємозв'язки з податковим зобов'язальним і податковим деліктним правом [3, с. 307–308].

Саме фінансово-правова норма є одним із видів соціальних норм, яка регулює суспільні відносини у сфері фінансової діяльності держави шляхом наділення їх учасників формальними правами й обов'язками, здійснення яких забезпечує планомірне формування, розподіл і використання публічних фондів держави. Її зміст виявляється у правилах поведінки, у суспільних відносинах, безпосередньо пов'язаних із фінансовою діяльністю держави. Це одна зі специфічних ознак фінансово-правової норми, яка відрізняє її від інших норм права. О.М. Ашмаріна констатує, що специфіка фінансово-правової норми є наслідком специфіки суспільних фінансово-економічних відносин, які регулюються цією галуззю. Ще одна з особливостей норм фінансового права зумовлена методом фінансово-правового регулювання – імперативним методом, який реалізується через владні приписи [2, 16–23]. Як справедливо вважає П.О. Недбайло, сутність будь-якої норми полягає в її державному імперативі. Таким чином, правила, які містяться в зазначених нормах, представлені в імперативній (категоричній, владній) формі. Все це стосується і заборонних, і дозвільних приписів. Саме імперативність не припускає можливості зміни встановлених раніше вимог діяти відповідним чином. Іншими словами, фактично фінансово-правові норми сприяють встановленню правового порядку у відносинах між державою, іншими державними (недержавними) структурами і громадянами, які контактують з нею, та її органами у сфері фінансової діяльності (мобілізації, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів). Таким чином, держава встановлює чітко визначені правила поведінки (межі її дозволу, тобто законності) підпорядкованих суб'єктів для дотримання порядку виконання своїх першочергових завдань, а саме формування грошових коштів для здійснення державних функцій. Невиконання учасниками цих правовідносин своїх обов'язків буде забезпечуватися заходами державного примусу. Так, за недотримання суб'єктами фінансових правовідносин приписів фінансово-правових норм накладаються встановлені законодавством фінансово-правові санкції. Також ступінь прояву імперативності правових норм залежить багато в чому від рівня правосвідомості такого виду суб'єктів фінансово-правових відносин, як правозастосовник.

З аналізу фінансово-правової літератури зрозуміло, що не всі вчені погоджуються з цією позицією. Наприклад, А.Т. Ковальчук вважає, що юридична дієздатність фінансового права в сучасних умовах приречена на те, щоб максимальним чином використовувати саме диспозитивні норми. Автор зазначає, що особливість багатьох фінансово-правових норм – у тому, що вони несуть у собі деякий демократичний контекст, достатньо прозору установку, виходячи із яких, можна сподіватися на можливість (перш ніж виконувати приписане правило) узгодження, консультацій і навіть деякого вибору. Водночас дослідник звертає увагу на імперативність (зобов'язальність) фінансово-правових норм, а це означає, що вони, по-перше, містять вимоги «прямої дії», тобто зобов'язують суб'єктів фінансового права та учасників фінансово-правових відносин до чіткого й однозначного виконання вимог конкретного закону, підзаконного чи іншого нормативного акта; по-друге, чітко окреслюють права й обов'язки сторін відповідних фінансових правовідносин; по-третє, не дозволяють суб'єктам фінансових правовідносин визначати чи змінювати останні за взаємною домовленістю або згодою; по-четверте, попри те, що фінансово-правові норми надають право діяти відповідно до чинного законодавства, фактично в переважній кількості ситуацій суб'єкти фінансових відносин зобов'язуються до безваріантних дій [10, с. 266–268].

Предметна змістовність у порівнянні із загальнонауковими процедурами є відмінною особливістю спеціальних юридичних засобів. Саме тому можна говорити про методи прикладних наук, галузевої, загальної теорії права і навіть виділяти методи дослідницької області, враховуючи властивість, що притаманна сучасній науці, щодо процесів інтеграції і диференціації. Відзначаючи досягнення фінансового права та інших галузевих наук, саме загальна теорія держави і права є методологічним орієнтиром для формування норм юридичних галузей права. Загальна теорія держави і права у процесі відображення фактичного стану дотримання, виконання, використання і застосування норм права одночасно створює методологічну основу для аналізу специфічної сфери правозастосування, яка входить до предмета фінансового права.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що методологічні підходи до вивчення застосування норм фінансового права варто розглядати як багатоелементну, складну й організовану систему засобів пізнання. Ця система має певні перспективи та забезпечує отримання філософсько-обгрунтованого, соціально-адекватного і достовірного юридичного знання. Тобто можна стверджувати, що необхідною умовою для об'єктивного дослідження застосування норм фінансового права є саме залучення сучасною наукою дослідницьких філософських і загальнонаукових засобів. Проблеми дослідження правозастосовної діяльності в юриспруденції загалом і у фінансовому праві не можуть вирішуватися шляхом механічного переносу з інших наук дослідницьких засобів.

Таким чином, варто підкреслити, що процес корінного змуну механізму фінансово-правового регулювання залежить від ступеня розвитку фінансового законодавства, ефективності розвитку економічного потенціалу країни, політичних тенденцій в Україні тощо. Формально-юридичний підхід до вивчення фінансово-правового регулювання дає змогу пізнати його логічну системність, розкрити наявність або відсутність компонентів, що роблять норми фінансового права здатними до реалізації, та продуктивність взаємодії фінансово-правових норм і фінансових правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Общая теория права: учеб. – 2-е изд. – М.: Проспект, 2009. – 576.
2. Ашмарина Е. М. Некоторые особенности предмета, метода правового регулирования и отдельных норм современного финансового права / Е.М. Ашмарина // Государство и право. – 2011. – № 3. – С. 16–23.
3. Винницкий Д.В. Российское налоговое право: проблемы теории и практики.– Спб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 397 с.
4. Дмитрик О.О. Джерела фінансового права: проблеми та перспективи розвитку: [моногр.] / О.О. Дмитрик. – Х.: Віровець А.П., Апостроф, 2010. – С. 88–89.
5. Карташов В.Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность / В.Н. Карташов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – С. 30–36.
6. Касьяненко Л.М. Процесуальні норми у фінансово-правовому регулюванні / Л.М. Касьяненко // Фінансове право. – № 4 (18). – 2001. – С. 6 (С. 4–7).
7. Кельман М. С. Методология сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку: дис... д-ра юрид.наук: 12.00.01 / М.С.Кельман. – К., 2013. – 449 с.
8. Керимов Д.А. Методология права: предмет, функции, проблемы философии права / Д.А. Керимов. – М.: Изд-во СГУ, 2009. – С. 171.
9. Кистяковский Б.А. Право и метод / Б.А. Кистяковский // Русская философия права / сост. А.П. Альбов, Д.В. Масленников, М.В. Сальников. – 2-е изд. – СПб.: Алетея, 1999. – 224–232.
10. Ковальчук А.Т. Финансовое право в рыночных системах (теоретическое исследование в практическом контексте) / А.Т. Ковальчук. – К.: Парламент. изд-во, 2008. – С. 284.
11. Лебедев В.А. Финансовое право: курс лекций / В.А. Лебедев. – СПб.: Тип. А.М. Вольфа, 1882. – С. 8.

12. Мережко А.А. Юридическая герменевтика и методология права / А.А. Мережко // Проблемы философии права. – 2003. – Т.1. – С. 159–162.
13. Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм / П.Е. Недбайло. – М.: Гос. изд-во юрид. лит., 1960. – С. 510.
14. Радько Т.Н. Теория государства и права: учеб.: [2-е изд.] / Т.Н. Радько. – М.: Проспект, 2009. – С. 363.
15. Стеченко Д.М. Методолгія наукових досліджень: підручник / Д.М. Стеченко, О.С. Чмир. – К.: Знання, 2005. – 309 с.
16. Теория государства и права: учебник / под ред. М.Н. Марченко. – М.: Зерцало, 2004. – С.681.
17. Худяков А.И. Избранные труды по финансовому праву / А.И.Худяков. – СПб.: Юрид. центр-Пресс, 2010. – С. 393.
18. Шабалин В.А. Системный анализ механизма правового регулирования / В.А. Шабалин // Совет. государство и право. – 1969. – № 10. – С. 123.

УДК 342.9

РУДНИЧЕНКО С.М.

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті сформовано поняття адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України. Під ним розуміються засади та адміністративна діяльність ДСА щодо впорядкування забезпечення судової влади усім необхідним для якісного здійснення правосуддя та надання адміністративних послуг у системі судової влади на основі реалізації адміністративно-правових норм за допомогою різноманітного адміністративного інструментарію.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративний інструментарій, адміністративно-правове регулювання, Державна судова адміністрація України, правосуддя, судова влада.

В статье сформировано понятие административно-правового регулювання деятельности Государственной судебной администрации Украины. Под ней понимаются принципы и административная деятельность ГСА по упорядочиванию обеспечения судебной власти всем необходимым для качественного осуществления правосудия и предоставления административных услуг в системе судебной власти на основе реализации административно-правовых норм с помощью широкого административного инструментария.

Ключевые слова: административная деятельность, административный инструментарий, административно-правовое регулирование, Государственная судебная администрация Украины, правосудие, судебная власть.

This article formed the concept of administrative and legal regulation of the State Judicial Administration of Ukraine. This is a framework and administrative activities of the State Judicial Administration of Ukraine, on organizing the judiciary to ensure all necessary for efficient administration of justice and providing administrative services in the judicial system based on the implementation of administrative law through various administrative tools.

Key words: administrative activities, administrative and legal regulation, administrative tools, judiciary, justice, State Judicial Administration of Ukraine.

Вступ. Судова влада, як і весь український народ, переживає не кращі часи. В умовах гібридної війни, окупації частини території України російсько-терористичними військами, економічної кризи та

© РУДНИЧЕНКО С.М. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)